

BOMEN IN OORLOGSTIJD

Is een boom soms een mens?

(Deut. 20:19)

Ine Van Den Eynde

Als u een stad langdurig moet belegeren, mag u haar boomgaarden niet vernietigen. Laat de bijl rusten en laat de bomen staan, want u moet er zelf van eten, en bovendien: is een boom soms een mens, dat u tegen hem moet strijden? [20] Alleen de bomen waarvan u weet dat ze geen vruchten geven, mag u vernietigen of omhakken om ze te gebruiken voor de belegering van de stad waarmee u in oorlog bent [Deut. 20:19 NBG].

Tussen de bevrijding uit de slavernij en een toekomst in het beloofde land ligt - literair gesproken - goede raad met talrijke richtlijnen. Reflecterend over hun maatschappelijke context, herformuleren de auteurs van Deuteronomium bestaande regels die suggereren hoe de band tussen God en mensen (God onze God, wij Gods volk) waargemaakt kan worden.

Van hun vele wetteksten vormt naar mijn mening de oorlogswetgeving de grootste uitdaging voor hedendaagse exegeten. De tekst op zich is meestal maar al te duidelijk: richtlijnen over het uitroeien van hele volkeren, of het uitmoorden van de gehele mannelijke bevolking, of het behandelen van vrouwen, kinderen en vee als oorlogsbuit (zie bijv. Deut. 20). De herkenbaarheid van dergelijke handelingen in onze actualiteit doet ons ons afvragen: drukken deze regels ons geloof in onze God uit? Onze spontane afkeer getuigt van een betrokkenheid bij een bevolking die uitgemoord wordt omdat ze tot 'de vijand' gerekend wordt, van een inzet wellicht voor vrouwen en kinderen die niet meer als mens, maar louter als oorlogsbuit behandeld worden. Ons 'godsverstaan' geeft ons te kennen, dat dit niet kan, en al helemaal niet in Gods naam. Maar als wij vanuit onze context alle bijbelse oorlogswetgeving naast ons neerleggen, missen we dan ook geen uitdagingen voor onze tijd?

Uit de vele regels haal ik één richtlijn die mij intrigeert. In hedendaagse visies op 'te rechtvaardigen oorlog' staan mensen centraal. Maar Deuteronomium 20:19-20 heeft oog voor de bomen. Het basisprincipe is, dat bij een belegering van een stad de bomen in het veld rond de stad niet omgehakt mogen worden. Is een boom soms een mens,¹ dat je er tegen ten strijde trekt? Door hem om te hakken, plant je er een bijl in alsof hij de vijand is. Maar dat is toch niet zo? De militaire realiteit is natuurlijk, dat bomen bij een belegering in de weg staan. De vijand kan zich erachter verschuilen, ze vormen een hinderpaal voor een bestor-

ming. De passage uit Deut. 20 geeft een andere reden voor het omhakken: het hout kan gebruikt worden als hulpmiddel voor de belegering. In oorlogstijd is zo niet alles, dan toch wel heel veel toegelaten. Maar hieraan stelt onze tekst paal en perk. Enkel bomen die geen vrucht dragen mogen worden omgehakt.

Hiervoor geeft men een militair verantwoorde reden op. Ook het aanvallende leger moet eten, en door de fruitbomen te vernietigen, vernietigt men een natuurlijke bron van bevoorrading. Het onderscheid tussen vruchtdragende en andere bomen is echter niet enkel op militaire gronden gebaseerd. Het is een doordenkertje op gebied van scheppingtheologie. Mag je alles doen wat in je macht ligt om je doel te bereiken? Vanuit de casus van de bomen is het antwoord negatief. Volgens Genesis 1 geeft God alle vruchtdragende bomen aan de mens (en de dieren) om de vruchten ervan te eten. Wel, suggereert Deut. 20:19-20, als je in deze God gelooft, kan je niet zomaar met die bomen doen wat je wilt. Ze zijn je gegeven om te eten, en dat mag je ook. Gods gave van leven voor mens en dier kan je echter niet als vernietigingstuig gebruiken.

Uitdaging voor vandaag

De natuur, van Godswege bedoeld om leven te schenken, mag niet ten dode aangewend worden of vernietigd om menselijke doeleinden. Zo geformuleerd, is Deuteronomium 20:19-20 een uitdaging tot op vandaag. Stel je eens voor dat geen enkele oorlogshandeling plaatsvond als de natuur hierbij nadeel onderzond. Dat zou het oorlogsgeweld wereldwijd beperken! Maar mijns inziens reikt de uitdaging in onze actualiteit nog verder. Geen enkele strijd tussen mensen mag ten koste van de natuur gaan. Dit principe staat haaks op de hedendaagse globalisering van onze economie, waar een hele industrie verplaatst kan worden omdat elders milieubewegingen minder machtig zijn.

Elke economische concurrentieslag begrenzen door de eis rekening te houden met de natuur, is dat wel haalbaar? Wellicht niet meer of minder dan het voorschrift om geen fruitbomen om te hakken in oorlogstijd in een tijd dat je geen kanonnen of raketten over de bomen heen kon schieten. Ik zie nieuwsbeelden voor ogen: vrouwen verdedigen het Regenwoud tegen het omkappen. Is een boom een mens, dat je er tegen ten strijde zou trekken met grote kettingzagen?

De oorlogswetgeving in de Bijbel wordt meestal afgedaan als oud en onbruikbaar in deze tijd van moderne wapens en mensenrechten. Dat betekent niet dat de huidige regels beter werken. Iedereen is het erover eens dat we te beschaafd zijn om nog alle conflicten met geweld op te lossen, en toch is wereldvrede misschien wel nooit verder weg geweest. Misschien zou het niet verkeerd zijn eens na te gaan of er geen regels zijn die precies passen bij de huidige tweestrijden tussen oorlog en vrede, milieu en economie.

Dr. S. Van Den Eynde is oudtestamentica, lector aan de Katholieke Hogeschool Kempen, Departement Gezondheidszorg Turnhout (B) en lid van de redactieraad van Interpretatie.

¹ Letterlijk: 'want de boom van het veld is de mens'. Nederlandse vertalingen volgen meestal de algemeen aanvaarde interpretatie 'want is de boom van het veld een mens'? De Statenvertaling voegt een woord toe: 'want het geboomte van het veld is des mensens spijze'.